

ΝΗΣΙΔΕΣ

#702 2-05-2026
 10:27 AM

ανοιχτό
 βιβλίο

Η ηχώ της καταστροφής

JEREMY EICHLER

Η ηχώ του χρόνου. Ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος, το Ολοκαύτωμα και η μουσική της μνήμης

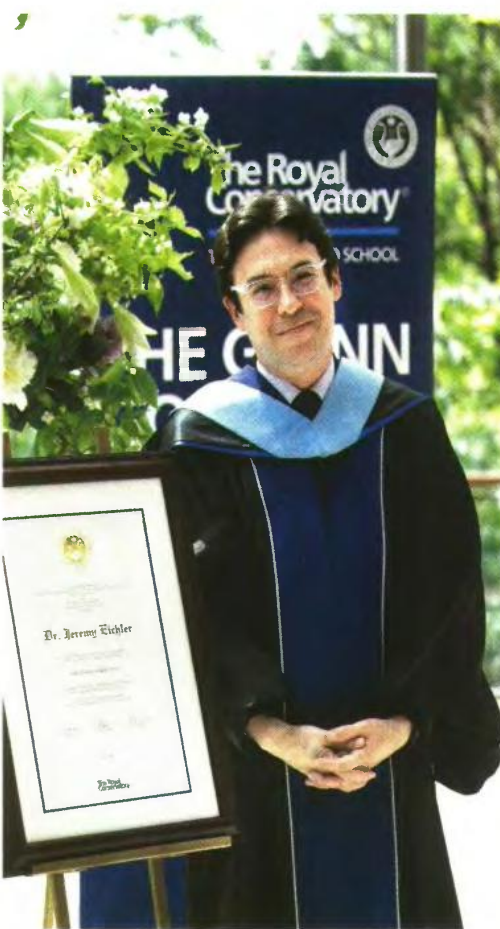
Μετάφραση: Κατερίνα Σχινά
 Σελ. 431
 MIET, ΑΘΗΝΑ 2025

ΠΩΣ Η ΜΟΥΣΙΚΗ «μεταγράφει» το ιστορικό τραύμα, πώς μνημονεύει την καταστροφή; Αυτά είναι τα ερωτήματα του Jeremy Eichler στο βιβλίο του, αποκρινόμενου στον αφορισμό του Αρνολτ Σένμπεργκ (η τέχνη είναι η κραυγή της αγωνίας που βγαίνει όσοι ακούν από πρώτο χέρι τη μοίρα της ανθρωπότητας), στον στοχασμό του Αντόρνο (Ο κόσμος που επιβίωσε του αφανισμού έχει ανάγκη την τέχνη ως το ασυνείδητο χρονικό του), αλλά και του Μπένγιαμιν (ανασκαλεύοντας τα συντρίμια του παρελθόντος μπορούμε να ανασύρουμε στοιχεία για ένα εναλλακτικό μέλλον).

Ο Αϊσλερ, ιστορικός και μουσικός κριτικός, μας προσφέρει μια εμπνευσμένη αφήγηση. Με οδηγό την «εις βάθος ακρόαση» (σ.27) κατανοεί τη μουσική ως «ηχώ του χρόνου»: διαβάζει παρτιτούρες και κείμενα, ακούει μουσικές εκτελέσεις, παρακολουθεί τους βίους τεσσάρων συνθετών που σημάδεψαν την ιστορία της μουσικής, στις τρικυμίες του 20ού αιώνα. Σκύβει στη ζωή και τη δημιουργία - αν αυτά ξεχωρίζουν -, στις εμπειρίες των συνθετών, στη γένεση τεσσάρων έργων τους και στην υποδοχή από κριτικούς και κοινό. Μουσικά έργα, διαδρομές και συναντήσεις γίνονται το νήμα μιας ιστορίας, από τα όνειρα του 19ου αιώνα στο βαρύ πένθος των μεταπολεμικών χρόνων.

Ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος και το Ολοκαύτωμα κλόνισαν συθέμελα τις βεβαιότητες των Εβραίων που είχαν συμβάλει στη γερμανική μουσική. Το στρατόπεδο του Μπούχενβαλντ χτίστηκε στον τόπο όπου βρισκόταν το «δέντρο του Γκέτε», με ό,τι υψηλό αυτό συμβόλιζε, οι Γερμανοί βομβάρδισαν τον καθεδρικό ναό του Κόβεντρι στην επιχείρηση που ονόμασαν «Σονάτα του Σελινόφωτος»...

Το 1944, ο Ρίχαρντ Στράους συνθέσσε τις «Μεταμορφώσεις» (23 σόλο έγχορδα, χωρίς κείμενο), συγκλονιστική πένθημη ελεγεία με ασαφές περιεχόμενο, όπως αμφοίσημη υπήρξε και η στάση του συνθέτη: δεν εντάχθηκε στο ναζιστικό κόμμα, αλλά και

Τζέρεμι Αϊσλερ

Διαβάζουμε το βιβλίο σε εποχή πολέμου. Μας παρακινεί να ξανακούσουμε τα έργα όχι μόνο για την ακουστική τέρψη, αλλά για να παραστούμε στη μαρτυρία του συνθέτη και της ίδιας της μουσικής. Η μουσική θυμάται ό,τι θα θέλαμε να ξεχάσουμε

ροσκοπικά κέρδισε την εύνοια του καθεστώτος αντικαθιστώντας τον Μπρούνο Βάλτερ και τον Τσοκάνι στο Βερολίνο και στο Μπλιρότι. Αρνήθηκε να συναίνεσει στην αποβολή Εβραίων μουσικών από Μουσικό Επιμελητήριο του Ράιχ, διατήρησε σχέσεις με τον εξόριστο Στέφαν Τσβάρνικ και προσπάθησε, ανεπιτυχώς, να διασώσει την οικογένεια της Εβραίας νύφης του. Όταν συνέθετε τις «Μεταμορφώσεις» σημείωσε έναν στίχο του Γκέτε: «Κανείς δεν θα γνωρίσει ποτέ τον εαυτό του» οι αντιφάσεις του Στράους καθρεφτίζονται στο έργο του.

Ο «Επιζών της Βαρσοβίας» του Αρνολτ Σένμπεργκ (με αφηγητή, χορωδία και ορχήστρα) συντέθηκε το 1947. Ως Εβραίος, ο Σένμπεργκ βίωσε τον φασισμό στη δεκαετία του 1930 και διέφυγε στην Αμερική.

Η πρωτοποριακή ατονική μουσική του απηχεί τις δυσαρμονίες της εποχής. Στον «Επιζώντα», βασίζεται στις πρώτες μαρτυρίες για τα ναζιστικά στρατόπεδα. Σε μια τολμηρή απεικόνιση δίνει φωνή στους Εβραίους του γκέτο, που πριν εξοντωθούν απαγγέλλουν «Ακουσε Ισραήλ». Το πρωτοποριακό έργο είναι και μνημείο που απευθύνεται στο κοινό με τα λόγια των θυμάτων που τιμά.

Ο Βρετανός Μπέντζαμιν Μπρίτεν, προσφίλης στην πατρίδα του, αουτσάιντερ στην κοινωνία, πασιφιστής και ομοφυλόφιλος, μολονότι στην αρχή κρατήθηκε μακριά από τον πόλεμο, δεν παρέμεινε αδιάφορος για τα δεινά του. Τον Ιούλιο του 1945 συνόδευσε τον Γεζούντι Μενουχίν στο Μπέρκλεν Μπέλσεν, σε μια συναυλία όπου ήρθαν πρόσωπο με πρόσωπο με τους επιζώντες της στρατοπεδικής θηριωδίας.

Το «Πολεμικό Ρέκβιεμ», αριστούργημα που συνέθεσε το 1961 για τον καθαγιασμό του νέου, κατεστραμμένου, καθεδρικού του Κόβεντρι, συνδυάζει την αντιπολεμική ποίηση του Ουίλφρεντ Ουεν με τη νεκρώσιμη ακολουθία.

Την ίδια χρονιά, ο Ντιμίτρι Σοστακόβιτς, εθελοντής πυροσβέστης στην πολιορκία του Λένινγκραντ, φίλος και θαυμαστής του Μπρίτεν, έγραψε την περίφημη «13η Συμφωνία Μπάμπι Γιαρ». Το έργο βασίζεται στο ομώνυμο ποίημα του Γεφτουσένκο για τη ναζιστική σφαγή περισσότερων από 33.000 ανθρώπων, στη χαράδρα του Μπάμπι Γιαρ το 1941, ποίημα που αντιστεκόταν στην επίσημη σοβιετική εκδοχή που απέκρυπτε την εβραϊκή ταυτότητα των θυμάτων.

Διαβάζουμε το βιβλίο σε εποχή πολέμου. Μας παρακινεί να ξανακούσουμε τα έργα όχι μόνο για την ακουστική τέρψη, αλλά για να παραστούμε στη μαρτυρία του συνθέτη και της ίδιας της μουσικής. Η μουσική θυμάται ό,τι θα θέλαμε να ξεχάσουμε.

WWW.REMUSIC.COM